

معرفی کتاب

زندگی حافظ شیرازی بر پایه‌ی اشعار نشانه‌دار تاریخی دیوان

... اثر آقای منصور پایمرد ...

● به روایت: سمیرا بختیاری نسب

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز

مدت کوتاهی از انتشار مجموعه‌ی گرانسنگ دو سده سخنوری می‌گذرد. در این مجموعه، یازده اثر پژوهشی در پیوند با زندگی سعدی، خواجه و حافظ، فرهنگ مردم و اوضاع سیاسی و اجتماعی شیراز و کرمان در روزگار آنان (سده‌های هفتم و هشتم هجری) تألیف شده است. مؤلفان این آثار کوشیده‌اند با مراجعه و استناد به منابع معتبر و پرهیز از یک‌سوی‌نگری، پژوهشی کامل و گزارشی نزدیک به واقعیت ارائه دهند و برخی از کاستی‌ها و نادرستی‌های آثار مشابه پیشین را برطرف کنند. این مجموعه با سرویاستاری و نظارت علمی دکتر کاووس حسن‌لی به انجام رسیده و به همت نشر خاموش چاپ شده است.

کتاب ششم مجموعه‌ی دو سده سخنوری، به زندگی حافظ شیرازی اختصاص دارد. این کتاب در ۳۸۸ صفحه و بیست و یک فصل فراهم آمده و منصور پایمرد، حافظ‌پژوه و مدرس کلاس‌های مرکز حافظ‌شناسی، بر مبنای غزل‌هایی که می‌توان «اشعار نشان‌دار تاریخی» نامید، حافظ و روزگار را بازشناسانده است. او با بهره‌گیری از تاریخ‌ها و تذکره‌های زمانه‌ی شاعر یا نزدیک به روزگار او و نوشته‌های حافظ‌پژوهان معاصر، فضای جغرافیایی و تاریخی، اوضاع سیاسی، اجتماعی

می‌شود، اما در این مجال محدود، در یک نگاه کلی، به کوتاهی می‌توان گفت یکصدسال گذشته دوران تحولات بزرگ در جهان و همچنین در میهن ما، ایران است. از جمله‌ی این تحولات، به‌کارگیری روش علمی در تحقیقات، از جمله در حوزه‌ی حافظ‌پژوهی است. در این یکصدسال، به‌ویژه در نیم‌قرن اخیر، شرح‌هایی با رویکرد علمی بر اشعار حافظ نوشته شد که پیش‌تر سابقه نداشت. آنچه پیش‌تر فراهم آمده بود، غالباً شرح‌هایی بود یکسونگرانه و به‌دست‌دادن شرح‌های یکسره عرفانی حتی از ابیاتی که یکسره عرفانی نبود (البته این شرح‌ها هم ارزش خاص خود را دارند). بدیهی‌ست که شرح‌های نوشته شده با رویکرد علمی، جمله در یک سطح نیستند و ارزش علمی آن‌ها مسلماً متفاوت است. ثانیاً، گزارش‌های غالباً تکراری و انشاگونه به شیوه‌ی تذکره‌نویسان تا حد زیادی به یک‌سویه‌نگار شدن روش علمی به تحقیقات در زندگی و اندیشه‌ی حافظ نیز راه یافت و نوشته‌هایی پدید آمد که می‌توان آن‌ها را هم، البته به نسبت‌های مختلف، به صفت علمی موصوف ساخت. نقد این تحقیقات و تعیین میزان ارزش علمی و تحقیقی آن‌ها نیز کاری است که باید با روشی علمی و در فرصتی مناسب صورت پذیرد. باری هم در این حوزه نیز کارهایی بالنسبه علمی کرده‌ایم، هم کارهایی علمی و جدی‌تر باید انجام دهیم.

۴- آیا در حال حاضر مشغول به پژوهشی در پیوند با حافظ هستید؟

فعلاً مشغول بازبینی کارهایی هستم که در حوزه‌ی حافظ‌پژوهی انجام داده‌ام تا شاید جمع‌پیشانی صورت گیرد و یکجا به چاپ برسد. جلسه‌هایی چون یادروز حافظ هم البته موجب طرح مباحث تازه می‌گردد.

۵- لطفاً یک بیت یا یک غزل از حافظ را که بیش‌تر با آن مانوس هستید و یا به آن علاقه‌ی بیش‌تری دارید، بنویسید.

پاسخ دادن بدین پرسش دشوار است که به‌راستی «شعر حافظ همه بیت‌الغزل معرفت است» و به‌گفته‌ی صائب: «... شعر حافظ شیراز انتخاب ندارد». از آنجا که هر انتخابی معیار می‌خواهد، اگر در پاسخ‌دادن به این پرسش معیار را «حسن و حال و هوای خود» قرار دهیم، زمان‌هاست که این غزل را نقد حال خود می‌بینم:

غم زمانه که هیچش کران نمی‌بینم
دواش جز می‌چون ارغوان نمی‌بینم

به ترک خدمت پیرمغان نخواهم گفت
چرا که مصلحت خود در آن نمی‌بینم

و تا آخر...

درصدی خطا درباره‌ی تاریخ یا علت سرایش آن‌ها نظر داد، دومین منبع استنادی پایمرد بوده‌اند.

او از دسته‌ی سوم که در بررسی تاریخی آن‌ها پای ذوق و سلیقه به میان می‌آید، تنها برای اطلاع

خواننده از نظر دیگر حافظ‌پژوهان یا برای شکستن فضای خشک پژوهش تاریخمحور استفاده کرده است.

پایمرد برای تکمیل بحث خود، در کنار دیوان، به بررسی پاره‌ای از وقایع تاریخی و اشخاص مهم عصر حافظ

و فرهنگی قرن هشتم شیراز را ترسیم و خاندان‌ها و شخصیت‌هایی که حافظ با آن‌ها در پیوند بوده، معرفی کرده است. پایمرد توانسته با کنارزدن افسانه‌ها، اقوال مجعول و نامعتبر، تا حد امکان به حافظ، زندگی و روزگارش نزدیک شود. او توضیح داده است که اشعار نشان‌دار تاریخی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

دسته‌ی نخست که پایمرد در روش علمی خود بیشترین بهره را از آن برده، اشعاری است که با قرینه‌های محکم و مؤکدی که در آن‌هاست مثل نام پادشاه، وزیر و... یا اشاره به حوادث تاریخی، محدودی تقریبی زمانی سرایش شعر را به دست می‌دهد.

اشعار دسته‌ی دوم که صراحت و قرینه‌های واضح دسته‌ی اول را ندارند، اما با نشانه‌های دیگری می‌توان با احتمال

پرداخته است تا از این رهگذر بتواند تاریخ تقریبی سرایش برخی اشعار و درنهایت زوایایی از زندگی حافظ را بیابد. پرهیز از دخالت سلیقه‌ی شخصی و پیش‌فرض‌های ذهنی و روشمندی علمی از ویژگی‌های این کتاب است.

عکس: شیوا عطاران

نشریه «آینه‌دار جمال»

وابسته به مرکز حافظ‌شناسی
و گُرسی پژوهشی حافظ

صاحب امتیاز: مرکز حافظ‌شناسی

مدیرمسئول: کاووس حسن‌لی

سرمدبیر: سعیده رضازاده

صفحه‌آرا: محسن گل‌آریش

همکاران این شماره: سمیرا بختیاری نسب

سیدمحمد هادی حسینی | سیدفرشید سادات شریفی

شیوا عطاران | ماندانا فیروزآبادی

فرزانه معینی

نشانی: شیراز، حافظیه، مرکز حافظ‌شناسی

کدپستی: ۷۱۴۶۹۱۱۳۶

شماره تماس: ۰۷۱۳۲۲۸۸۶۱۴

سایت: www.hafezstudies.com

رایانامه: hafezstudies@gmail.com

کرسی پژوهشی حافظ، از سوی صندوق حمایت از پژوهشگران و فن‌آوران کشور اعطا شده است.